

Koordinované cezhraničné činnosti ochrany prírody pozdĺž maďarsko-slovenského úseku Dunaja HUSK/1101/2.2.1/0133

22

Čičovské mŕtve rameno

zastávka č. 1 náučného chodníka
NPR Čičovské mŕtve rameno a jeho infopanel

Národná prírodná rezervácia (NPR) Čičovské mŕtve rameno je súčasťou územia európskeho významu Čičovské luhy. Známa aj pod miestnym názvom Lion*. Rezervácia sa nachádza mimo inundačného územia rieky Dunaj – približne v úrovni rkm 1799,0 až 1801,0 - a vyhlásená bola v roku 1964. Celková výmera NPR je 79,87 ha, z toho 52,28 ha spadá do k.ú. obce Čičov a 27,59 ha do k.ú. obce Klúčovec. V k.ú. obce Čičov má rezervácia vyhlásené aj ochranné pásmo s rozlohou 55,25 ha.

NPR Čičovské mŕtve rameno je jednou z prírodovedecky a krajinársky najhodnotnejších lokalít v Podunajsku a je považované za perlu Žitného ostrova. V súčasnosti predstavuje najzachovalejšie mŕtve rameno Dunaja mimo jeho inundačného územia. Z tohto hľadiska je ojedinelým fenoménom. Tento bývalý hlavný tok Dunaja bol v období 1830-1840 odrezaný priepichom pre uľahčenie parnej plavby. Priemerná hĺbka vody v ramene je okolo 3 m, najväčšia nameraná hĺbka bola 7,5 m. Zo strany Žitného ostrova ústi do ramena spojovací kanál Vrbina - Medvedov a Čilizský kanál.

Srdcom rezervácie je samotné mŕtve rameno nepravidelného tvaru. Východný breh lemuje strmá ochranná hrádza, západný breh je mierny a pozvoľna prechádza do hustých porastov pálky a trstia. Celé rameno je v štádiu postupného sukcesného zarastania a zazemňovania. Vo východnej časti sa nachádza veľká zátoka po prietrži hrádze koncom 19. storočia. V západnej časti a pozdĺž západne orientovaných brehov je takmer celé zarastené vodným rastlinstvom. Vonkajší obvod rezervácie z troch strán tvorí stará (viac ako 100-ročná) dunajská hrádza s pobrežnou vegetáciou. Medzi vodnou plochou a hrádzou rastie rôzne široký pás lužného lesa a krovín, ktorý na niektorých miestach pozvoľna prechádza do litorálnych porastov trstín. Hrádza vytvára prechodný priestor medzi okolitými poliami a jazerom a zároveň je aj súčasťou ochranného pásma rezervácie. V juhozápadnej časti sa v ochrannom pásme nachádza aj kultúrna step a v niektorých miestach aj porasty krov.

Dlhý čas bolo mŕtve rameno v inundácii Dunaja, to znamená, že počas záplav bolo pod vodou. V období rokov 1900-1903 však protipovodňovú hrádzu skrátili o 3,5 km a tým aj rameno sa dostalo na druhú stranu. V dôsledku pohybu podzemnej vody jazero naďalej komunikuje s Dunajom a to napriek tomu, že v deväťdesiatich rokoch 20. storočia bola pri Dunaji vybudovaná 20 m hlboká podzemná tesniaca stena. Tá však nedosiahla

nepriepustné podložie, preto sa zachovalo prúdenie podzemnej vody. Odborníci predpokladajú, že k najintenzívnejšiemu dotovaniu podzemnou vodou dochádza vo východnej zátok, ktorá je takmer bez sedimentov a má najkvalitnejšiu vodu.

Vo všeobecnosti však v Čičovskom mŕtvom ramene v dôsledku narušeného prirodzeného režimu dochádza k postupnému zazemňovaniu. Vodné rastliny vo vegetačnom období vo veľkom využívajú živiny, akumulované v sedimentoch. Po skončení vegetačného obdobia telá vodných rastlín hynú a ich rozkladom a hnitím sa do vodného prostredia uvoľňujú živiny. Keďže biomasa nie je odplavená, jeho akumulácia spôsobuje zazemňovanie. Čiastočne sa tento proces dá vyvažovať kosením a odstránením biomasy.

NPR Čičovské mŕtve rameno je významnou **lokalitou pre zachovanie genofondu rastlín aj živočíchov**. Z hľadiska vodnej vegetácie predstavuje mŕtve rameno na Podunajskej nížine najzachovalejší ekotop rastlinných spoločenstiev. Súčasnú vegetáciu tvorí predovšetkým porasty lužného lesa, najmä vrbovo-topoľového, jaseňovo-topoľového a jaseňovo-brestového. Prevládajúcimi drevinami týchto porastov sú topole (*Populus nigra*, *Populus alba*, *Populus x canescens*) a vŕby (*Salix alba*, *Salix purpurea*, *Salix cinerea*), z ostatných drevín sa vyskytujú napr. jaseň úzkolistý dunajský (*Fraxinus angustifolia subsp. danubialis*) a bresty (*Ulmus laevis*, *Ulmus minor*).

Z krovín sú najhojnejšie baza čierna (*Sambucus nigra*), hloh jednosemenný (*Crataegus monogyna*), svib krvavý (*Swida sanguinea*), *Ligustrum vulgare*), ďalej kalina obyčajná (*Viburnum opulus*) a ostružina (*Rubus sp.*). Lužnému lesu dodávajú džungľovitý charakter popínave porasty chmeľu obyčajného (*Humulus lupulus*)

* Miestny názov spomína na Tallana, ktorý sa priženil do Čičova a bol posledným protipovodňovým strážcom tohto úseku. Jeho strážny dom existuje pri ramene dodnes.

a lamienka plotného (*Clematis vitalba*). Tieto popínavé druhy spolu s porastami krov predstavujú tiež typické druhové zloženie lesného plášťa lužného lesa.

Litorálnu zónu ramena osídľujú spoločenstvá vysokých trstín - trste obyčajnej a pálok ako aj porasty krovitých vrbín. Vodné spoločenstvá vyskytujúce sa na tejto lokalite predstavujú najzachovalejší a jedinečný komplex v rámci celého Podunajska s dominantnými druhmi leknom bielym (*Nymphaea alba*), leknícou žltou (*Nuphar lutea*), kotvicou plávajúcou (*Trapa natans*), močiarkou okrúhlu (*Batrachium circinatum*), stolístkom klasnatým (*Myriophyllum spicatum*), vodnianskou žabou (*Hydrocharis morus-ranae*), rožkatcom ponoreným (*Ceratophyllum demersum*) a inými.

V NPR sa nachádzajú biotopy európskeho významu: dubovo-brestovo-jaseňové nížinné lužné lesy, vrbovo-topoľové nížinné lužné lesy, prirodzené eutrofné a mezotrofné stojaté vody a vegetáciou plávajúcich a/alebo ponorených cievnatých rastlín typu Magnopotamion alebo Hydrocharition (3150) a druhov európskeho významu.

Celkový počet doteraz registrovaných taxónov vyšších rastlín NPR Čičovské mŕtve rameno a blízkeho okolia je 341. Zo vzácnych druhov možno spomenúť napríklad karbincec vysoký (*Lycopus exaltatus*), riečňanku menšiu (*Najas minor*), salvíniu plávajúcu (*Salvinia natans*), bleduľu letnú (*Leucojum aestivum*), leknícu žltú (*Nuphar lutea*), lekno biele (*Nymphaea alba*), leknovec štítnatý (*Nymphoides peltata*), kotvicu plávajúcu (*Trapa natans*), bublinatku obyčajnú (*Utricularia vulgaris*), perutník močiarny (*Hottonia palustris*), pichliač úzkolistý (*Cirsium brachycephalum*), žltušku žltú (*Thalictrum flavum*) a pod.

Fauna NPR Čičovské mŕtve rameno je zastúpená bohatou ukážkou spoločenstiev lužných lesov, otvorených vodných plôch, litorálnych porastov. Typické druhy pobrežných zoocenóz sú zastúpené len nepatrne, zatiaľ čo najviac je rozšírené spoločenstvo lesných druhov. Čičovské mŕtve rameno sa vyznačuje bohatou faunou mäkkýšov (*Mollusca*). Z celkového počtu 36 evidovaných druhov má mimoriadny význam severský druh kotúľka pobrežná (*Gyraulus riparius*), ktorý žije v biotope ostricovej bažiny a na území SR bol zistený len na niekoľko málo lokalitách v okolí Gabčíkova. NPR Čičovské mŕtve rameno patrí k lokalitám s najväčším počtom doposiaľ zistených druhov nálevníkov (*Ciliophora*) na jednej lokalite na Slovensku (163 druhov!). Bol zistený výskyt 9 foriem 8 druhov dážďoviek (*Lumbricidae*, *Oligochaeta*). Ďalej bolo zistených 6 druhov kliešťov (*Acarina*), 63 druhov kôrovcov (*Crustacea*), 122 druhov múch (*Diptera*), 74 druhov pestríc, 20 druhov ovadov ako aj 8 druhov bích.

Medzi ďalšie významné živočíchy NPR Čičovské mŕtve rameno patria ryby (*Pisces*). NPR predstavuje významnú lokalitu ichtyofauny, opakovane tu bol zaznamenaný výskyt najvyššieho počtu druhov rýb. Posledný výskum vykonaný Ústavom rybárstva a hydrobiológie Bratislava preukázal výskyt 18 pôvodných a 4 introdukovaných druhov rýb. Rezervácia má veľký význam ako neresisko chráneného, pôvodného divého dunajského kapra - sazana (*Cyprinus carpio*). V Čičovských luhoch bol zaznamenaný aj výskyt kriticky ohrozeného blatniaka tmavého (*Umbra krameri*).

Avifauna rezervácie je veľmi pestrá a bohatá. Bolo tu zistených 107 druhov vtákov (*Aves*) rôznych ekologických skupín. Spomedzi vodných druhov vtákov možno spomenúť celoeurópsky ohrozené druhy bučiaka trstového (*Botaurus stellaris*) a bučiačika močiarného (*Ixobrychus minutus*) alebo aj kaňu močiarnu (*Circus aeruginosus*), ktoré tu pravidelne hniezdia. Možno tiež predpokladať výskyt v minulosti hniediacich kriticky ohrozených druhov ako chochlačka bieloooká (*Aythya nyroca*) a volavka purpurová (*Ardea purpurea*). Spomedzi lesných druhov vtákov možno menovať skupinu dutinových hniezdičov, ktoré v podmienkach Podunajska veľmi citlivo reagujú na prirodzenosť lesných porastov. Sú to napríklad kôrovník krátkoprstý (*Certhia brachydactyla*), žltouchost lesný (*Phoenicurus phoenicurus*), ďatlovce (*Picidae*) a pod.

Z cicavcov (*Mammalia*) tu bolo zistených spolu 34 druhov. Najvýznamnejším je výskyt reliktného hraboša severského (*Microtus oeconomus*).

V rámci Nadregionálneho územného systému ekologickej stability Slovenskej republiky predstavuje územie NPR jadro **nadregionálneho biocentra Čičovský luh s napojením na nadregionálny biokoridor rieky Dunaj**. Územie bolo v rámci projektu CORINE Biotopes zaradené do registra najvýznamnejších lokalít pre ochranu prírody v Európe. NPR Čičovské mŕtve rameno ako súčasť CHKO Dunajské luhy tvorí tiež podstatnú časť **ramsarskej lokality Dunajské luhy**. Výskytom zriedkavých vodných a mokradových spoločenstiev si zaslúžilo zaradenie do Zoznamu medzinárodne významných mokradí podľa Dohovoru o mokradiach majúciich medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva (tzv. Ramsarská konvencia).

Dunajské luhy predstavujú aj **významné vtáčie územie Európy** a sú tiež zaradené do zoznamu IBA (Important Bird Areas) ako územie medzinárodného významu pre ochranu vtákov na globálnej, regionálnej a subregionálnej úrovni s výmerou 22 040 ha (BirdLife International, 2001). NPR Čičovské mŕtve rameno je **súčasťou Chráneného vtáčieho územia Dunajské luhy**. Chránené vtáčie územie Dunajské luhy je jedným z troch najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie druhov ako sú orliak morský (*Haliaeetus albicilla*), volavka striedistá (*Egretta garzetta*), haja tmavá (*Milvus migrans*), bučiačik močiarny (*Ixobrychus minutus*), čajka čierohlavá (*Larus melanocephalus*), rybár riečny (*Sterna hirundo*), rybárík riečny (*Alcedo atthis*) a jedným z piatich pre hniezdenie druhov kačica chrapľavá (*Anas querquedula*), kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), hrdzavka potápavá (*Netta rufina*) a kačica chriplavá (*Anas strepera*). V území pravidelne zimuje alebo migruje viac ako 1% európskej ľahovej populácie druhov potápač biely (*Mergus albellus*), chochlačka vrkočatá (*Aythya fuligula*), chochlačka sivá (*Aythya ferina*) a hlaholka severská (*Bucephala clangula*). Územie pravidelne podporuje počas migrácie viac ako 20 000 a počas zimovania viac ako 70 000 jedincov viacerých vodných druhov vtákov. Ďalej v území pravidelne hniezdi viac ako 1% národnej populácie druhov ako ľabtuška poľná (*Anthus campestris*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*) a brehuľa hnedá (*Riparia riparia*).

Pre usmernenie pohybu osôb v území a jeho využitia na náučno-výchovné aktivity bol v NPR Čičovské mŕtve rameno vybudovaný **náučný chodník** (ďalej len NCH) verejnosti sprístupnený v roku 1989. Prístup k NCH je možný zo severnej strany od obce Čičov Lionskou ulicou smerom k Čičovským rybníkom, vedľa Hamských trstín cca. 2 km po nespevnenej komunikácii. Zo západnej strany je prístup od obce Klúčovec. NCH je floristicko-faunistického zamerania, so zreteľom na vodné a močiarné spoločenstvá. Trasa NCH poskytuje taktiež ukážku pôvodných lužných lesov a ich fauny a flóry. Prostredníctvom neho návštevníci spoznávajú prírodné hodnoty územia, je vhodnou pomôckou pri environmentálnej výchove. Trasa náučného chodníka vedie po starej, vyše 100 rokov nefunkčnej dunajskej hrádzi, po ktorej je možný pohyb návštevníkov. Náučný chodník nie je verejnosti prístupný v hniezdnom období avifauny, to je od 1. marca do 15. júla príslušného kalendárneho roka. Pri južnej hranici rezervácie (po hlavnej dunajskej hrádzi) vedie cykloturistická trasa pozdĺž Dunaja.

